

28. Yeni Hayat'a Ömer Seyfettin hikâyelerinden bakmak

Yunus Emre ÖZSARAY¹

APA: Özсарay, Y. E. (2021). Yeni Hayat'a Ömer Seyfettin hikâyelerinden bakmak. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 466-477. DOI: 10.29000/rumelide.895953.

Öz

Yeni Hayat ideali, Meşrutiyetle başlayan ve daha sonra Cumhuriyet'e inkılap olarak intikal eden bütünüyle bir değişim sürecinin kavramsallaştırmasıdır. Yeni Hayat, Osmanlı modernleşmesinde değer inşa sürecinde Tanzimat'tan sonraki ikinci kavramsallaştırmadır. Tanzimat, Jön Türkleri hazırlamış, Jön Türkler de Meşrutiyet süreçlerini hazırlamıştır. Tanzimat'ı daha çok siyasal inkılap ile ilişkilendirirsek Yeni Hayat'ı siyasal inkılap sürecinde ortaya çıkan toplumsal sorunları tadel etmeyi merkeze alan ve yeni dönemin ruhunu içtimaî inkılabı dönüştürmek isteyen hareket olarak tanımlayabiliriz. Bu açıdan bakıldığında İttihat Terakki kadroları içinde bulunan bu grubun sosyal ve kültürel inkılabın yürütücüsü oldukları söylenebilir. Bir hikâyeci olarak Ömer Seyfettin bu sürecin bir taraftan âdetı vakanüvisliğini yapmış, diğer taraftan yeni hayatın yeni kıymetlerinin yerleşmesi ideali etrafında da hikâyelerini kaleme almıştır. Bu açıdan, Ziya Gökalp'in tedrici bir tekâmül olarak nitelediği Yeni Hayat'ın değişim/değiştirim sürecini Ömer Seyfettin hikâyeleri üzerinden okuyacağız.

Anahtar kelimeler: Ömer Seyfettin, Yeni Hayat, Meşrutiyet, Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, toplumsal değişim

Considering the New Life in the light of Ömer Seyfettin's short stories

Abstract

We can consider the ideal of the New Life, as the conceptualization of the transformation process which have started with The First Constitutional Era (I. Meşrutiyet) and then passed through the Republican Era as reforms. One can fairly argue that the New Life is the second socially-oriented program to build up new values, after the Tanzimat (Imperial Edict of Reorganization) which is the foremost in this sense. Tanzimat had speeded The Yong Turks up, as Young Turks have done the same for the Constitutional process. While the Tanzimat is related to political reforms, The New Life can be seen as a movement which aims to fix the social problems occurred during the political reformation process and transform the spirit of age into social reforms. In a related vein, we can argue that the group within the İttihat Terakki (Committee of Union and Progress) members who defends the ideal of the New Life was the main pillar of the social and cultural reformation. Ömer Seyfettin, as a short story writer, was fairly a chronicler of this process while publishing short stories concerning the establishment of the values of the New Life. In this sense, through the Ömer Seyfettin's collection of short stories we will read the changes in the process of the New Life (alongside with the changes that the New Life had brought) which is defined as a progressive development by Ziya Gökalp.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (İstanbul, Türkiye), yunusemreozsaray@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0830-5373 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 18.01.2021-kabul tarihi: 07.02.2021; DOI: 10.29000/rumelide.895953]

Keywords: Ömer Seyfettin, Yeni Hayat, Constitutional Era, Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, social change

Giriş

Ziya Gökalp, 8 Ağustos 1911'de *Genç Kalemler Dergisi*'nde yazdığı *Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler* isimli makalede, Meşrutiyet'ten sonra ortaya çıkmasını arzuladığı toplumsal reformun çerçevesini çizmeye çalışır. Siyasi inkılap olarak nitelenen Meşrutiyet ilan edilmiştir lâkin siyasi inkılabın içtimaî hayata tatbik edilmesi, bu tatbikin de tedricen tekâmüle ermesi beklenmektedir. (Parlatır ve Çetin, 2019: 236) "Eski hayatı beğenmeyerek yeni bir hayat ibdâ etmek" olarak tanımlanan bu inkılap, "yeni iktisat, yeni aile, yeni bedâet, yeni felsefe, yeni ahlâk, yeni hukuk, yeni siyaset" (*Parlatır vd., 2019: 236*) inşa etmeyi arzulamaktadır. *Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler* makalesinin yayınlanmasından bir hafta sonra yayın hayatına başlayan Yeni Felsefe Mecmuası da "*Yeni Hayatın Müdafii*" olma görevini üstlenmiş, ilk sayısında Gökalp'in yazısından alıntılarla yeni hayatın ne anlama geldiğini beyan etmiştir. Yeni Felsefe Mecmuası'nın ikinci sayısında, Yeni Felsefe Mecmuası Tahrir Heyeti adına yazılan bir yazıda, Yeni Hayatçıların Türklüğe yapılan vurgu gibi bazı meselelerde taassup ile hareket etme temayülünde oldukları imâ edilmiş, aynı derginin bir sonraki sayısında buna cevaben yazılan bir başka yazıda Türklük ve beynelmileliyet fikri arasında Yeni Hayatçıların durdukları yer beyan edilmiştir.² Ömer Seyfettin; gerek Gökalp'in yazısında gerekse Yeni Felsefe dergisinde üzerinde durulan Türklük şuurunun yerleşmesi ekseninde hikâyeler kaleme alırken, diğer taraftan kozmopolitliği bazen dramatik bazense mizahi bir üslupla hedefe koymuştur. Ömer Seyfettin, Yeni Hayat'ın dilini ve zihniyet dünyasını hikâyeleriyle kurgulamaya çalışırken sadece idealize edilmiş hayatların tezli hikâyelerini yazmayarak, yeni hayat idealinin tekâmül sürecinde; ahlâk, hukuk, siyaset, iktisat sahasında ortaya çıkan belirsizliklerin ürettiği sorunlu alanları da hikâyelerine taşımıştır. Yeni Hayat ideali hayatın bütün şubelerinde topyekûn bir ahlak ve zihniyet değişmesi ideali olarak tanımlanabilir ve Ömer Seyfettin, bu değişimin ahlâkî değerlerini veya bir başka ifadeyle yeni kıymetlerini hikâyeleriyle ortaya koymaya çalışmıştır.

Toplumsal değişim sürecinde yeni değerlerin yerleşmesi her zaman belirsizliklerin ortaya çıkmasına, belirsizlikler ise etik ve ahlaki sorunların baş göstermesine sebep olur. Dolayısıyla Ömer Seyfettin, hem yeni değerleri temsil eden hikâyeler yazmış, hem de değerler yerleşirken ortaya çıkan arızaları metinlerine taşımıştır. Yusuf Akçura'nın "Ey Türk Zengin Ol" diyerek sunduğu teklife, "Türkler bugün ferden zengin olmak için iktisat ve ticaret alemine atılmıyorlar, onları bu yola sevk eden şey Türklük mefkûresidir." (*Bora, 2017: 214*) diyerek katılan Ömer Seyfettin; bu iktisadî fikirleri etrafında Muhterî, Doğuran Ev gibi hikâyeleri yazmıştır. Diğer taraftan Velinimet, Makul Bir Dönüş, Niçin Zengin Olmamış hikâyelerinde yeni iktisadi normların oluşturduğu çözülmeyi ve yeni türedi zenginleri eleştirmiştir. Uç Mübarek Uç, Binecek Şey gibi kimi hikâyelerinde geleneksel ahlak ve zihniyet dünyasının sebat ve tevekkül anlayışını hedefe koyarken Câbi Efendi etrafında dönen hikâyelerinde toplumsal değişimin ortaya çıkardığı krizin buhranını yaşayan insanı merkeze almıştır. Hem Yeni Hayat fikriyatı hem de eski değerlerin çözülmesinden etkilenen insan tipinin hikâyelerine yansımalarını belirlemek için Ömer Seyfettin hikâyelerini dönemin siyasal değişimleriyle birlikte ele almak zorunludur.

Osmanlı modernleşmesi yeni bir toplumsal ve ekonomik örgütlenme biçimine geçilmesini hedeflerken bu yeni örgütlenme biçimi yeni bir ahlak ve zihniyet yapısını da beraberinde getirmiştir. Tanzimattan sonra ekonominin tamamen liberalleştirilmesini arzulayan gayrimüslim burjuvanın karşısına

² Yeni Felsefe Mecmuası, 3. Sayı, s. 2-3

Meşrutiyet’le birlikte “*Ey Türk Zengin Ol!*” sloganını şiar edinerek çıkan ve yerli sermayeyi güçlendirme arzusunda olan kadrolar, yerli kalarak kapitalistleşebilmek gibi bir arzuya sahip olmuşlardır. Yusuf Akçura, Ziya Gökalp gibi isimlerin yanına şumüllü bir şekilde olmasa da *Ticaret ve Nasip* gibi makaleleriyle veya 1911’de *Çocuk Dünyası* isimli dergide yayınlanan “*Bu asırda Türkler için zengin olmak gerektir/Zengin olmak kardeşlerim tüccar olmak demektir./Hep zenginler fakir olan insanları ezerler/Ticaretsiz bir vatanda yabancılar gezerler.*” gibi bir çocuk şiiriyle Ömer Seyfettin de katılmıştır. Ne var ki Meşrutiyet sonrasında idealler arızalarıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Yeni insan derken türedi insan, yeni zenginler derken türedi zenginler de belirmiş, Yeni Hayat savaş koşullarının da etkisiyle arzulanmayan bir görünüm kazanmıştır. Yeni Hayat her yönüyle bu açıdan travmatik bir görüntü arz etmiştir. Bu travmatik yapı hedeflenen iktisadi yapının ahlâk ve zihniyet dünyasıyla doğrudan ilgilidir. Dünya kapitalist sistemine entegre olmak hedeflenirken, kapitalist iktisadi sistem ahlak ve zihniyet dünyasını topluma dayatmıştır. Milli iktisatla milli kalarak kapitalist sisteme entegre olmak gibi hedef konulmuş olsa da içine girilme arzusunda olunan hayat, kendi normlarını dayatmış ve bu da toplumda daha önce karşılaşmamış olan krizleri beraberinde getirmiştir. Bir takım reformlarla Yeni Hayat normları oluşturulmaya çalışılsa da bu yeni hayatın halk nezdindeki karşılığı buhrandan ötesi olmamıştır. Değişim serüveninin önce Balkan Savaşları ardından da 1. Dünya Savaşıyla içiçe geçmiş olması toplumda tam anlamıyla travmatik bir görüntü ortaya çıkarmış “sefahatla sefalet birlikte yaşanır,” (Toprak, 2017: 15) olmuştur. Bir taraftan değişen toplumsal normlar, diğer taraftan savaşlar ve yaşanan kayıplarla birlikte kurumların işlerliğini yitirmesi ve beraberinde toplumda oluşan belirsizlik bu buhranın başlıca sebebidir. Ziya Gökalp ahlâk buhranına sebep olarak bir hususu daha işaret eder ki o da şahsî ahlâkın yerleşmemiş olmasıdır. Gökalp, şahsî ahlâkı, içtimaî ahlâkın bir neticesi olarak görür ve içtimaî ahlâk, ahlâkın sembolik ve mistik bir mahiyette olan telakkîlerinin yerine aslî ve aklî telakkîlerin geçmesinden ibarettir diye düşünür. Gökalp, harp yıllarından önce memlekette şahsî ahlâkın yerleşmemiş olmasını ahlâkî buhranın sebebi olarak görür. Toplumun zühd ahlâkı ile örgütlenmiş olduğunu, esasta zühd ahlâkının temelinde de içtimaî ahlâkın bulunduğunu söyler. Zühd ahlâkının bir neticesi olarak bir takım sembollerin, esas yerine ikâme edilmiş olması sebebiyle esas unutulup sembol ahlâkın gayesi haline gelmiş ve içtimaî ahlâk zayıflamıştır. (Çonoğlu, 2018: 142-147) Bunların üzerine savaş koşullarında ortaya çıkan sarsıntılar öyle veya böyle toplumu dengede tutan zühdî ahlâkı da bütün bütün sarsmıştır. Bunun neticesi olarak ruhlar ve vicdanlar her türlü ahlâk endişelerinden boş kalmaya yüz tutmuş, zühdî ahlâkın taziyekinden kurtulan ferdi ihtiraslar, Gökalp’in ifadesiyle “başiboş atlar gibi” her tarafa seğirterek tabii bir şekilde türlü türlü kazalara sebebiyet vermiştir. (Çonoğlu, 2018:122-124) Yusuf Akçura, Gökalp’ten beş yıl sonra Bursa Türk Ocağında yaptığı bir konuşmada meseleye Ziya Gökalp’e göre daha pragmatik bir noktadan yaklaşır ve iktisadî sahada geri kalınmasının sebebinin terbiye tarzı ve eğitim olduğunu söyler. Akçura’ya göre Türk askeri, karakterini hayata öte dünya idealiyle yaklaşmasına borçludur. Sabır, tahammül, azim, şecaat, hayatı hor görme, fedakârlık bu hayat telakkîsinin sonuçlarıdır. Akçura, zühd ahlâkının semeresi olan bu erdemlerin askerlik sahasından iktisadî sahaya geçilince etkisinin zayıfladığını, dünyaya sadece mâverâî bir zaviyeden bakan toplumun kapitalist toplumlarla rekâbet edemeyeceğini ifade eder. Maveraî terbiye olarak nitelendirdiği zühd ahlâkının tamamıyla bir kenara bırakılmasının doğru olmadığını dile getirirken İngiltere ve Amerika’da da bu eğitimin ihmal edilmediğini fakat o milletlerin, zühd ahlâkına has mâverâî etkenleri hayatla ilgili gerçekliklere hizmetkâr kıldıklarını söyler. (Kılınç, 2016: 135) Gökalp’i ve onun bir nevi farklı biçimde tekrarı olan bu ifadeleri dikkate aldığımızda Ömer Seyfettin’in hikâyeler toplamının zihniyet arka planı ortaya çıkmaktadır.

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde bir taraftan toplumda etkisi kalmayan zühd ahlâkının sembol düzeyinde kalan yönlerini eleştirirken diğer taraftan yerleşmesi arzulanan içtimâî ahlâka giden süreçte ortaya

çıkan belirsizliklerin yol açtığı ahlâk buhranını da hikâyelerine yansıtmıştır. Ömer Seyfettin hikâyeleri, bu çerçeveden okunduğunda hikâyelerin; önce Meşrutiyet, ardından Balkan Savaşları ve sonra I. Dünya Savaşı yıllarındaki büyük kırılmaları ve Yeni Hayat normlarının yerleşme sürecindeki değişimi/krizleri yansıtan bir numune olduğu ortaya çıkacaktır.

Yeni Hayat'ın yeni iktisadi normları (Yeni iktisat-yeni ahlak)

1838 Baltalimanı ticaret antlaşmasının ekonomik ruh itibarıyla bir uzantısı olarak görülen Tanzimat Fermanı, (Sayar, 2000: 227) Osmanlı piyasalarının liberal politikaların uygulama alanı olmasının önündeki hukûkî engelleri kaldırma amacı taşımıştır. Bundan sonra ihtiyaç duyulacak olan bir diğer aşama kanuna geçilmesi olacaktır. Şehzade Abdulhamid Efendi, tahta çıkmadan önce liberal eğilimleriyle dikkatleri üzerinde toplamış, liberal görüşleriyle bilinen Münif Paşa'dan ekonomi-politik okumuştur.(Sayar, 2000: 371) Kanun-u Esasî fikrinin Sultan II. Abdulhamid Han tarafından da benimsenmesiyle, Türkiye'de ilk kez, meşruti monarşiye geçmiştir. Sultan Abdülhamid, iradeyi tam anlamıyla ele aldıktan sonra liberalizmin anarşi ile özdeş olduğunu düşünmeye başlamış kendi sözleriyle ifade edilecek olursa *liberalizm her ne kadar serbesti demekse de*” devlet iradesini ve saltanatı tehdit ve tahrip eden, hatta felaketine sebep olan bir hareket olduğunu düşünmeye başlamıştır. (Sayar, 2000: 372) Otoritesini tam olarak sağladıktan sonra bu *“anarşinin”* bir daha başkaldırmaması için sert bir idareye yönelmiştir.

Tanzimat, Osmanlı toplum yapısı içerisinde ticareti elinde bulunduran ve batı kapitalizminin *“komisyonculuğu ve acenteliğini üstlenen”* (Toprak, 2017: 151) Rum, Ermeni, Yahudi ve Levanten unsurların önünü biraz daha açmıştır. Yabancı şirketler kapitülasyonlar sayesinde Bâb-ı Ali'nin onay ve iznine gerek görmeksizin Osmanlı topraklarında faaliyet gösterebilmiş, yerli şirketlere oranla ticarete büyük üstünlük sağlamışlardır. (Toprak, 2017: 54) Kapitülasyonların sağladığı imkanlara rağmen Sultan Abdulhamid'in liberalizmi bir tehdit olarak görmesi ve buna yönelik bir siyaset geliştirmek istemesi hem gayrimüslim hem de yerli unsurlar arasındaki meşrutiyet birlikteliğini ortaya çıkarmıştır. 20. yüzyılın başına geldiğinde Sultan Abdülhamid'in karşısında yine Sultan Abdülhamid'in reformlarının bir *“yan ürünü olan”* (Ahmad, 1997:8) siyasal yapının yanı sıra toplumsal ve ekonomik yapıyı da kendi lehlerine değiştirmek isteyen tutuk, kendine güvensiz küçük memurların(öğretmen, avukat, gazeteci, doktor, memur, küçük rütbeli subay...) özlemini dile getiren ittihatçılar; (Ahmad,1997:10)etnik grupların fiili özerkliğinden yana olan Osmanlı toplumundaki zengin ve gelenekçi liberaller ile bu liberalleri destekleyen gayrimüslimlerin birlikteliğinden oluşan bir muhalefet oluşturmuşlardır. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte bu birliktelik görüntüsü kutlamalara dahi yansımıştır. Ne var ki liberalizmin çokuluslu birlikteliği ya da *“ittihad-ı anasır”* -unsurların veya milletlerin birliği- ilkesine yaslanan Osmanlılık ideolojisi somut durumlarla çelişen bir görüntü arz etmiştir. Genç Kalemler Tahrir Heyeti imzasıyla yayınlanan Vatan Yalnız Vatan isimli risalede meşrutiyetin ilk günlerinin beynelmileliyet fikri âdeta topa tutulmuştur. *“Ey Yeni Hayat'ı tahayyül eden, bize kahraman dedelerimizden kalan bu mukaddes ve vâsi vatanı seven, onun hakiki itilâsını bütün ruhuyla, bütün mevcudiyetiyle arzu eden genç kari!.../.../ Masonluğun beynelmileliyet fikrine “insaniyet” hülyasına itiraz edecek, bunların vatan için ne kadar müthiş ve mühlik rahneler olduğunu ispat edeceğiz.”*³(Vatan Yalnız Vatan: 243)

³ Makalede kaynak olarak Nazım Hikmet Polat'ın hazırladığı Bütün Nesirleri kullanılmıştır. Nesirlerden alıntılanan bölümler bu kaynağa atıf yapılarak kullanılacaktır. Ömer Seyfettin. (2016). Bütün nesirleri, (Fıkralar, makaleler, mektuplar ve çeviriler) (N. H. Polat, Ed.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s. 248

İttihad-ı anasını oluşturan gayrimüslim burjuvanın yanında Osmanlı'da bir Türk burjuvazisi olmamıştır. 1911 yılında Ziya Gökalp'in Yeni Hayat olarak kavramsallaştırdığı bir dizi değişikliğin iktisadi sahadaki aksi 1914 yılına gelindiğinde görülecek ve kapitülasyonların İttihatçılar tarafından tek taraflı olarak kaldırıldığı günlerde Yusuf Akçura "Türkiye'deki Türk milli uyanışının Türk burjuvazisininin doğuşuyla" (Ahmad 1997: 41) başlayacağını söyleyecektir. Yusuf Akçura'ya göre Türkler kendi içlerinden Avrupa sermayesinden de istifade ederek bir sermayedar burjuva sınıfı çıkarmayacak olursa Osmanlı Devleti çağdaş bir devlete asla dönüşemeyecektir. Ticaret yukarıda da bahsedildiği gibi gayrimüslim unsurların elindedir.

Ömer Seyfettin de Yusuf Akçura gibi Türk'ün ticaretten uzak kalmasının sakıncalarına eğilmiş ve Ömer Tarhan takma adıyla Ticaret ve Nasip isimli bir risale kaleme almıştır. Risale, özlemi duyulan Müslüman-Türk orta sınıfın koordinatlarını çizmektedir. Ömer Seyfettin makalede devlete kapılanma geleneğinin sakıncalarını vurgulamış, ekonomide rasyonaliteyi gündeme getirmiştir. (Ticaret ve Nasip: 412-425) Ömer Seyfettin Ticaret ve Nasip isimli makalesinde Türk unsurun içinde bulunduğu durumu şu şekilde ortaya koymuştur: "Harap camiler, duvarları yıkılmış medreseler, تنها ve pis sokaklar, siyah ve ahşap evler, hocasız mektepler, babasız çocuklar, yolsuz ve şömöndefersiz sahralar, köysüz ovalar, miskin ve kubbeleri çatlamış tekkeler, sonra yüz binlerce ağzına kadar dolu, kahveler... İşte Türkiye'nin bugünkü hali!" (Ticaret ve Nasip: 412) Ona göre Türk'ün ticarete atılması ile cenk meydanında düşmanın üzerine atılması aynı duygunun eyleme dönüşmüş halidir. Ömer Seyfettin Türk'ün iktisatla ilişkisi hususunda şunları söylemiştir:

"Türkler bugün "ferden" zengin olmak için iktisat ve ticaret âlemine atılmıyorlar. Onları bu yola sevk eden şey Türklük mefkûresidir. Türkler artık Türk olduklarını ve Türkten başka hiçbir millet olamayacaklarını anladılar. Bu "Türklük" için de nasıl donanma, ordu lazımsa ticaret ve iktisat da öyle lazım olduğuna kandılar; iman ettiler. Şahsi hislerini arzularını terk ettiler. Hatta fedakârlık yaptılar. Mefkureden doğan iradeleriyle hislerine galebe çaldılar ve ticaret âlemine atıldılar. Türklüğü Türk düşmanlarının ticaret ve iktisat âlemindeki kuvvetleri tehdit ediyordu. Türk düşmanlarının ordularına karşı nasıl Türk orduları karşı geliyorsa Türk düşmanlarının tüccarlarına karşı da Türk tüccarları karşı gelecektir." (Ticaret ve Nasip: 423)

Osmanlı Türk unsurunun eşya-insan ilişkisinin mahiyeti değiştirilmeden ticarete karşı tavrı değiştirilemeyecektir. (Sayar, 2000: 231) İktisadi yapının üzerine inşa edileceği toplumun mahiyetinin anlaşılabilmesi yeni kalıpların yerleştirilebilmesi için ilk şarttır. Ömer Seyfettin, şahsiliikten uzak ve ticarete mesafeli olan ferdi teşrih masasına yatırmış ve onun rasyonel düşünmemesinin sebeplerini ironik bir anlatımla okuyucusuna sunmuştur. Sebat, Binecek Şey, Dama Taşları, Kaşığı gibi hikâyeler insan nesne ilişkileri açısından okunduğunda bu ilişkinin sorunlu yanlarını ortaya koymaktadır. Dama taşlarında her şeyin eskisini seven, eski nesnelere neredeyse kudsîyet atfeden Âli Dâna Efendi, eski arkadaşı Câbi Efendi'nin dışkısı yedirilerek cezalandırılmıştır. Sebat hikâyesinde ressam kahraman, zühd ahlakının önemli bir değeri olan sebatı eşeğin inatçılığıyla eş tutmaktadır. Kaşığı hikâyesinde kaşığıya ulaşması "kırarsın" "dokunma" diye yasaklanan çocuk ilk fırsatta sandıkta saklanan kaşığıya ulaşmış fakat onu amacına uygun şekilde kullanamayarak kırmıştır. Binecek Şey hikâyesinde zühd ahlakının bir diğer değeri olan tevekkül anlayışı hedefe alınmıştır. Bütün bunlar, iktisadî rasyonalizmin oluşması için ferdiyetin belirmesini/belirmemesini mizah ile eleştiren hikâyeler sınıfına alınabilir.

Bu hikâyelerde rasyonel düşünme şuuruna ulaşmayan insan eleştirilirken Muhteri isimli hikâyede müteşebbis insan tipi örnek olarak sunulmaktadır. "Hikâye kuruş kuruş kazandığım liraları avuç avuç harç etmek benim işime gelmez." cümlesiyle başlar. Ayağını yorganına göre uzatan bir tipin ilk kez Avrupa şehirlerini görmek için yapacağı bir seyahatin hikâyesi anlatılır. Bu kadar tutumlu olan kişi

sınırı geçer geçmez, hesapsız bir şekilde harcamaya başlar ve sonunda birkaç gün içinde neredeyse geri dönüş parası haricindeki bütün parayı tüketir. Kapitalist sistemin temeli olan tüketim odaklı ekonomi, tasarruf sahibi kişinin karşısına yerleştirilmiş, tüketime teşvik edildiği şartlar altında tasarrufun mümkün olmadığı hikâyede sergilenmiştir. Öyle ki tüketim odaklı ekonomi ferden zengin olmasının da önünü açmaktadır. Nitekim hikâyede Amerika'da saygın ailelerin duvarlara astıkları halıların çivilerden dolayı yıprandığını gören Kayserilinin çitçit patenti olarak milyonlar kazanmasına vurgu yapılır. Hikâyenin sonunda anlatıcı kişi "bir kopçadan, bir çitçitten milyonlar kazanacak kafam olmadığı için bu başı bizzat kendi ellerimle koparıp yerlerden yerlere çarpmak isterim!" diyecektir. (Muhteri: 674-675) Kapitalist sistemin tüketim odaklı ekonomik yapısında pazarlama stratejileri geliştirildiği takdirde çitçita kadar her şey tüketilebilmeye ve kişiyi milyoner sınıfına sokmaya uygundur.

"Doğuran Ev" isimli hikâyede de faiz merkezli kazancın hikâyeye konu edildiğini, faiz sisteminin zenginleşmenin bir yöntemi olarak memur zihniyetinin zattı olarak sunulduğu söylenebilir. Hikâyede gayrimenkul zengini olan bir Rum'la bir Türk memur arasında şu konuşma geçer (Doğuran Ev: 418)

"-Demek babanızdan epey miras kaldı.

-Ne mirası? Babamdan hiçbir şey kalmadı.

-Tekrar sordum:

-O halde bu iratları nasıl yaptınız?

-Pek basit dedi, fakat bunu size anlatmak istesem de anlamazsınız.

-Niye anlamayacağım.

-Çünkü Türksünüz, diye cevap verdi."

Sonra Rum Kleanti zenginleşme hesabını anlatmaya başlayacak, evleri doğurttuğunu söyleyecek, elinde bulunan evi ipotek vererek faizle borç aldığını, bununla diğer evi yaptırdığını ve bu şekilde devam ederek on dört ev sahibi olduğunu anlatacaktır. Rum genç bunları anlatırken Türk genci hüzün içinde onu izlemekte ve şunları söylemektedir: "Şu doğuran eve baktım, onun karşısında bizim büyük ve ahşap, pembe boyaları dökülmüş ev, iri bir inek ölüsü gibi duruyordu" (Doğuran Ev: 421) Buradaki evi bir metafor olarak düşünüp gayrimüslimler ve Türk toplumu arasında bir kıyaslama yaptığımızda bir tarafta semiz doğurgan bir inek üzerinden idealize edilen iktisadi sistemin sergilendiği, diğer taraftan ise iri bir inek ölüsü istiaresi üzerinden bu sisteme intibak edemeyen ekonomin yapının sergilendiği söylenebilir.

Bütün bunlar hem yeni iktisadi sistemin zihniyet dünyasının teşekkül edebilmesi için toplumda oluşması arzulan ferdiyetin ahlâk dünyasını aksettiren hikâyeler, hem de yeni iktisadi sistemin numuneleri olarak okunabilecekken diğer taraftan elbette bu değişimin bazı arızalarının ortaya çıkması da kaçınılmazdır ki bu arızalar da Ömer Seyfettin hikâyelerine türedi zenginler olarak yansımıştır. Buna örnek olarak Velinimet hikâyesi gösterilebilir. Hikâye yeni iktisadi sistemin beraberinde getirdiği ahlaki eleştirmektedir. Hikâye iki münevverin Kağıthane'ye gezintiye çıktıkları sırada yanlarında duran bir otomobilden inen şahsın logaritmacı olan adama velinimetim demesi üzerine şekillenir. Velinimet olarak nitelenen logaritmacı otomobilden inen kişinin geçmiş zamanda efendisidir. Birkaç nasihat sonrasında bu hizmetçinin iş hayatına atılmasına vesile olur ve azmi sayesinde hizmetçi kısa sürede zengin bir fabrikatör olur. Adam, arkadaşının hizmetçisinin kısa sürede zengin olmasından müteessir olacaktır. (Velinimet: 729-733) Kendi kendine şunları söyleyecektir:

“Logaritmacının azme, iradeye, saye, hesaba dair söylediği hendesi hikmetleri dinlerken artık göğsümün kesme kaya yığınları altında ezildiğini duyuyordum. Rüştüye tahsili bile görmemiş, yalın ayak başı kabak bir uşak yamağının ip ameleliğinden ustabaşılığa, ustabaşılıktan fabrikatörlüğe, fabrikatörlükten müteahhitliğe sıçradığını, müteahhitlikten milyonerliğe yürüdüğünü görmek-bilmem niçin- bana acı geliyordu. .../ Yeni zengin işte dedim. Logaritmacı durdu. Döndü. Derin siyah gözlerini açtı. “Ne o? Beğenemiyor musun?” diye güldü, “Kuruntuyu bırak. Zenginlik bu! Şarap değil yavrurum! Eskisi de bir yenisi de!”

Yeni iktisadi normların ortaya çıkardığı ahlâk ve zihniyet dünyasının gündeme alındığı bir diğer hikâye de “Bir Hatıra”dır. Hikâye, Le Grade Degrade(Rütbe haysiyeti düşürür) sözünün mânâsını düşünen filozofun logaritmacı ile bu konuyu tartışırken karşılıklı olarak geçen bir yeni zengin tipinin canlı bir örnek olması üzerinden ilerler. Logaritmacıya göre rütbenin haysiyeti düşürmesi tıpkı bir kazın, tavus kuşuna benzetilmek için rengarenk boyanmasına benzer bir durumdur ki bu durum son zamanlarda ortaya çıkan yeni zengin tiplerinde fazlasıyla vardır. Konuşma sırasında yanlarından geçen mir-i miranlık rütbesi verilmiş köylü Memiş Paşa buna bir örnek olur. Ömer Seyfettin hikâyesinin sonuna hamış diyerek şunu ekler: “Şimdi yeni zenginciklerimizin bazı komik muvazenesizliklerini duydukça yine bu cümleyi hatırlıyorum, gayrî ihtiyari “Le grade, Degrade” diyorum. Gözümün önüne dar smokinli, mavi çuha çakırlı, abanî sarıklı Memiş Paşa’nın kabaran hayali geliyor.” (Seyfettin: 766)

Aynı konuya odaklanan bir diğer hikâye bir Sultanî mualliminin hatıra defterinden alıntı olarak kurgulanmış “Niçin Zengin Olmamış” isimli hikâyedir... Hikâye muharebe yıllarında sefaletle boğuşan bir muallimin kendi notlarını okura ulaştırarak başlar. Muhtelif tarihler altında çeşitli kayıtlarla karşılaşırız. Bu kayıtlarda muallimin yoksulluk sebebiyle içine düştüğü bunalımı görürüz. Geçinebilmek için nesi var nesi yoksa satmaktadır. Uzun süredir iş aramaktadır ve nihayet mütercimlik işi bulur. Bu işle meşgul olduğu sırada eski arkadaşlarından birisine rastlar ve onun kısa sürede zengin oluşuna şaşırır. Karşılaştığı arkadaşı zenginliğini ittihatçıların iâşe nazırı Topal’ın yakınlarında bulunmasıyla ilişkilendirir. Muallim olan arkadaşına “Senin de onunla bir yakınlığın olsa şimdiye zengin olmuşsun.” diyecektir. Alıntıladığımız bölüme mevcut iktisadi normların savaş koşullarında ortaya çıkardığı vurgunculuk yansımasıdır (Seyfettin: 937-938)

“Ah, şu muharebenin başında niçin elimden bir tutan olmadı? Biz hâlâ bugünün fakirleri sayılırız. Şimdi öyle adamlar var ki, son iki sene içinde on milyon lira kazanmışlar. Amerikalılar halt etsin! Daha muallimlik ederken arkadaşlarımdan biri bana bir kitap okutturmuştu. Fransızca ismini hatırlıyorum: “Zenginlik Elifbesi” Herif zengin olmaya bir dolardan başlıyor! Bir milyon yapmak için otuz sene geceli gündüzlü uğraşılıyor. Burada bir açkögöz için, bu milyonu, lira olarak toplamak işten bile değildir. Topal’la küçük bir ortaklık kâfi! Balkan trenleri, Anadolu hattı bir ay insan için çalışsa...”

a. Yeni aile hayatı

Gökalp’in Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler makalesinde bir diğer vurgu yaptığı ictimaî alan “yeni aile”dir. Yeni Aile hayatı demek kadının toplum hayatındaki statüsünün değişmesi anlamına gelmektedir. Osmanlı’da kamusal alan erkeğe mahsustur ve her ne kadar Tanzimatla birlikte gündem olmuşsa da kadının kamusal alana açılımı büyük oranda 1908’de “Hürriyetin İlanı” ile söz konusu olacaktır. Meşrutiyet öncesi “*Kadınlara Mahsus Gazete*” var idiyse de bu gazete de yine erkeklerin egemenliğinde yayını sürdürmüştür. Meşrutiyet bir açılım getiriyor olsa da asıl büyük değişim Balkan Harbi ve ardından Cihan Harbi ile olmuştur. Halide Edip gibi kimi hatipler topluma seslerini duyurabilmişlerdir. (Toprak, 2017: 35-37) *Yeni Felsefe Mecmuası*’nda Durkheim’ın *Sosyolojik Yöntemin Kuralları* çalışması ekseninde ailedeki dönüşüm masaya yatırılmıştır. Durkheim Marx’ın aksine çatışmayı reddetmiş, kurumların evrilerek gelişim gösterecekleri anlayışını benimseyerek bazı patolojik durumların değişmesi için aşamaları sıralamıştır. Toplumda patolojik pek çok adet vardır ve

bunlar değiştiği takdirde ancak aile hayatı değişebilir. Yeni Felsefe Mecmuasında bunlar dört başlık altında ele alınmıştır. (Toprak,2017:45) Bunlar sırasıyla, düğünlerde aşırı ve gereksiz masraf yapılması, evliliğin ardından akrabaya bohça düzülmesi, evlenen kızın kalabalık da olsa erkeğin hanesine girme zorunluluğu ve ailelerin kızlarında sıra gözetmeleridir. Çağdaş toplumlarda evliliği kutlamak için bir gün ya da bir gece akraba ve yakınlarla küçük, masrafsız, samimi bir ziyafet yeterli olmaktadır. Yeni Felsefe Mecmuası bu bağlamda “ Bütün beldeyi çağırarak haneyi bir meyhaneye tahvilden nasıl bir fayda beklenir.” diye sormuştur.

Bütün bu teorik meseleler *Fon Sadriştayn'ın Karısı* isimli hikâyede kurmaca içerisinde Ömer Seyfettin tarafından kurgulanmıştır. Hikâyede bahsedilen patolojilere uygun olarak ilk başta halasının görücü usulüyle bulduğu bir kızla evlenen, kızın aileye girmesiyle huzursuzluğunun artması sonucu bir müddet sonra ondan boşanarak bir Alman kadınıyla evlenen Sadrettin'in Alman disiplini ve ahlakı ile yeni bir kimlik kazanması anlatılmıştır. Sadrettin'in yeni evlendiği Alman karısı bohça ve düğün masraflarını sıfıra indirmiş ve bu durumu şöyle ifade etmiştir: “*Size yemin ederim ki resmî evrak ücretinden başka on para masrafım olmadı.*” Bununla kalmayacak kadının aşırı tutumlu hali bir süre sonra Sadrettin'in zenginler sınıfına girmesini sağlayacaktır. Sadrettin, karısından akseden disiplinle tam bir Alman'a dönüşmüş, ismi de Ömer Seyfettin'in mizahi üslubunda Sadriştayn'a evrilmiştir. Kadının masraf olmasının diyerek bebeğini dahi evde doğurduğu bu aile yapısı Ömer Seyfettin tarafından Türk toplum yapısına uygun görülmemiş olacak ki hikâyeye sonunda Sadriştayn'la sohbet eden anlatıcı onun yanından “Görünmez bir kâbusun önünden kaçır gibi gözlerimi ovuşturdu.” diyerek ayrılacaktır. Bu çerçeveden bakıldığı zaman Ömer Seyfettin, Durkheim'ın ortaya koyduğu tezlerin Alman aile yapısına uygun olsa da Türk toplum yapısında karşılığının olmayacağını bu hikâyeye ile ortaya koymuştur.

Toplumda kadının statüsünün değişmesi için tartışmaya açılan bir diğer husus kamusal alandaki görünürlüktür. Yeni Hayatçılara göre erkek egemen kamusal alan, kadını toplumsal hayatın içinde pasif konuma itmiş, bu da yeni hayatın arzuladığı aile hayatının zemin bulmasını engellemiştir. Bu statüsünün değişmesi için geleneksel normların kadının toplumsal konumuna dair algısının değişmesi gerekmektedir ki Ömer Seyfettin *Aşk Dalgası*, *Bahar* ve *Kelebekler* isimli hikâyelerde bu değişimin örneklerini sunmuştur.

“*Aşk Dalgası*” hikâyesinde Ömer Seyfettin kadın kimliğinin toplumsal yapı içerisindeki konumunu kurmaca dünyada arkadaşını konuşturarak tartışmaya açar. 1912 yılında kaleme alınan *Aşk Dalgası* isimli hikâyede anlatıcı kişi arkadaşıyla vapurda kadınlar üzerine konuşmaktadır. Geleneksel düşüncenin kadın erkek ilişkisine dair algı eleştirel bir dille sergilenir (*Aşk Dalgası*:231)

“İşte Allah'ımızın Türkiye'deki ezeli ve karşı gelinmez kanunu, yani içtimai vicdan, aşkı bütün kuvvetiyle bize yasak ediyor. Türkiye'de kimse sevişemiyor. Ve kimse şimdiden sonra sevişemeyecek...Çünkü sevmek için evvelâ görmek lâzım. Hâlbuki genç bir kızla yuva yapmak, ölüncüye kadar bahtiyar yaşamak için konuşmak, anlaşmak, sevişmek değil; hatta bir kerecik olsun yüzünü görmek imkansız. Bu şiddetli yasağa karşı duranlar, iş durasına girmiş anarşistlerin, nihilistlerin, yahut eski zamandaki dinsizlerin akıbetine uğrarlar. İçtimai ve acıklı bir ölümle sönüp giderler.”

Bu konuşmanın ardından Vapur'dan ayrılırken anlatıcının gördüğü manzara şöyledir (*Aşk Dalgası*: 236)

“Arkadaşımın yanında topallayarak iskeleye doğru yürümeğe başladım. Artık şimdi kadınlar da her tarafları örtülü koyu siyah çarşaflarının altında sanki şangırtıları işitilmemek için pamuklara sarılmış gayet ağır ve gizli esirlik ve zulüm zincirleri taşıyan lanetlenmiş, hayattan kovulmuş

hasta ve dilsiz heyulalar gibi sendeleyerek, titreyerek yavaş yavaş çıkıyorlar ve başlarını önlere eğerek düşmemek, bir şeye dokunmamak, birbirlerine çarpmamak, yanlış bir adım atmamak için kalın ve kara peçelerinin altında bastıkları yeri görmeye çalışıyorlardı.”

Yeni Hayat'ın teorisinin toplumsal hayattaki karşılığı ve Durkheimci tekamül beklentisi karşılığını 1923 yılında bulacak, bu hikâyede odaklanılan kamusal alandaki kadının statüsüne dair değişiklik gerçekleşmiş olacaktır. Hikâyede vapurda ayrı bir bölümde oturan kadınların 1923 sonrasındaki yeni hayattaki düzenlemeyle statüleri değişmiştir. 1923 Aralık'ın ikinci yarısında ulaşım araçlarında erkekle kadının arasına gerilen ve haremle selamlığı ayıran kalın perde kaldırılmış, ulaşım araçlarında kadının kamusal görünürlüğü farklılaşmıştır. Basına göre “eski” ve “köhne” alışkanlık bir kenara bırakılarak ilerici bir inkılap gerçekleştirilmiştir. Tramvay, tren ve vapurlarda hususen buna dikkat edilmesi istenmiştir. (Toprak, 2017: 115) Böylece, 1923 yılında ortaya çıkan yeni hayata dair bu değişim 11 yıl önce Ömer Seyfettin hikâyesinde tartışmaya açılmıştır.

1911 yılında yayınlanan Bahar ve Kelebekler isimli hikâye ise feminizm meselesini gündemine almıştır. 1910'lu yıllarda dünyada olduğu gibi Türkiye'de feminizm güç kazanmaktadır. Meşrutiyet'in kendine özgü yeni kadını oluşturmaktadır. Türkiye'de Batı'dakine benzer bir feminist hareket II. Meşrutiyet yıllarında ortaya çıkacaktır. Bu yıllarda Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti, Teâli-i Nisvân Cemiyeti, Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti gibi çeşitli kadın örgütleri kurulmuştur.⁴ (Toprak, 2017: 48-49) Bu bağlamda geleneksel kadın tipi ile yeni kadın arasında bir karşıtlık ortaya konmalıydı ki Ömer Seyfettin, Bahar ve Kelebekler hikâyesinde bunu yapmıştır. Doksan yedi yaşındaki büyük nine ile torunu arasındaki sohbet üzerine şekillenen Bahar ve Kelebekler isimli hikâyede, 17 yaşındaki genç kız şezlonga uzanmış vaziyette ninesiyle konuşmakta ve roman okumaktadır. Okuduğu, kadınların geleceğine dair Fransızca bir romandır ve ninesi bu romanların mutluluğu değil huzursuzluğu getireceğini düşünmektedir. Ninesi huzura dair hayat sahnesinden hatıraları torununa aksettirenken adeta Binbirgece Masalları'nın büyüü atmosferinde geçen bir bahar havasından bahseder. Bu atmosfer toruna fazlasıyla yapay gelmektedir. Yazar ihtiyar kadını; “ Genç kız onun kırık dişli ağzının içindeki derin ve sivri karanlığa bakıyor, oradan çıkan kelimeleri dinlemekten ziyade sanki temaşa ediyordu.” şeklinde tasvir ederken bir yönüyle de “köhne” yapılar karşısında kendi tarafını ortaya koymuştur. Çünkü ilerleyen bölümlerde de genç kızın zihninden geçenleri naklederken ihtiyar kadının durumunu ilkel ve yapmacık olarak aksettirecektir: (Bahar ve Kelebekler: 175)

“Madem “terakkiden” içtinap kabil değildi ve terakki ise mutlaka değişmek, mutlaka eskiye benzememek idi, o halde asırlarca evvelki Türk kadınlığı da iptidai ve mebnai halinde kalamazdı. Kuklalıktan, bebelikten, masumiyetten, hasılı dişilikten çıkacak, hakiki kadın haline gelecek, erkeklere tefevvuk etmese bile müsavi bulunacak, bütün manasıyla insan, insan, insan olacaktı...”

b. Yeni Bedâet

Yeni Hayatın bir şubesi olarak “yeni bedâet”(güzellik) meselesini Ömer Seyfettin üzerinden ele alırken burada Yeni Lisan hareketini, hareketin dil anlayışını, Ömer Seyfettin'in kurmaca ve gerçeklik hakkındaki görüşlerini bütünüyle hesaba katmak elzemdir. Yeni Lisan hareketi yeni bir güzellik anlayışının lisandaki karşılığı olarak karşımıza çıkar. Ziya Gökalp'in Yeni Hayat şiirleri içerisindeki “Lisan” şiiri de bu güzellik algısının bir yansımasıdır. Kurmaca ve gerçeklik arasında asrî metinlere bakış açısını gündeme almak istediğimizde Ömer Seyfettin'in *Sanatı İdrak* başlıklı yazısı da yol gösterici olacaktır. Yeni Hayat'ın bir şubesi olarak Ömer Seyfettin'de yeni güzellik algısı başlı başına incelendiğinde oldukça kapsamlı bir çalışma ortaya çıkacaktır. Buna rağmen hikâyeler bağlamında

⁴ Zafer Toprak, a.g.e. 48-49

yeni güzellik algısının tematik olarak tartışmaya açıldığı *Sahir'e Karşı*, *İki Mebus*, *Sebat* gibi bazı hikâyeleri isim olarak zikretmek yerinde olacaktır.

c. Yeni siyaset-yeni felsefe

Yeni siyaset dendiği zaman meseleye üç tarz-ı siyasetten Türkçülük siyaseti ekseninde bakmak gerekecektir. Yeni Hayatın yeni siyaseti bu eksen üzerine inşa olunacak Durkheim'ın organik dayanışma modeli yeni siyasetin sosyolojik temelini oluşturarak Cumhuriyet sonrası ideolojinin de büyük oranda zeminini teşkil edecektir. Gökalp'in "ferd yok, cemiyet var; hak yok, vazife var" şeklinde formüle ettiği bu anlayış gerek Türkçülük ekseninde gerekse organik dayanışma ekseninde Ömer Seyfettin'in hikâyelerine yansımıştır. *Bomba*, *Ant*, *Beyaz Lale*, *Primo Türk Çocuğu* gibi diğer pek çok hikâyesinin yanı sıra bilhassa Ashab-ı Kehfimiz isimli hikâye üç tarzı siyasetin her birinin tartışmaya açıldığı Osmanlılık ve İslamcılık siyasetlerinin II. Meşrutiyet sonrası koşullarda iflasını ortaya koyan bir kurgu ile karşımızda durmaktadır. Kaynaşma Kulübü adı altında bir hülyanın içinde yaşayan ve azınlıkların başkaldırısı ve emelleri sonucunda gözleri açılarak Türkçülük siyasetine son hamlede sarılan Osmanlı aydınının durumu Ashab-ı Kehfimiz hikâyesinde ortaya konur. Ömer Seyfettin'in bu hikâyelerinde merkeze aldığı meseleler, Yeni Felsefe Mecmuası'nın ikinci sayısında Yeni Hayatçıları etnik taassupa karşı dikkatli olmak konusunda uyarıcı yazıya karşı aynı derginin üçüncü sayısında verilen cevabın hikâyelere dönüştürülmüş halidir. Yeni Felsefe Mecmuası'nda Yeni Felsefe Mecmuası Tahrir Heyeti adına M.T imzasıyla kaleme alınan yazıda bu taassup şöyle dile getirilmiştir:⁵

"Taassub-u millî hislerini fikirlerini setr etmiş olanlar ecdatlarının gösterdiği mantıksız yollardan başka yollar göremezler. Bu sebeple ben yeni hayatı bir cihetten doğru buluyorum fakat taraftarlarının kendilerini taassuptan kurtarmaları şartıyla ve zannediyorum ki benim gibi pek çok gençler bu taassub-u millîden dolayı yeni hayatı kabulden istinkâf edecektir."

Meseleye bu zaviyeden bakıldığında Yeni Hayat'ın felsefesinin hangi değerler üzerine inşa olunması gerektiği noktasında bazı tereddütlerin olduğu, Türklük vurgusunun taassub-u millî olarak tavsif edildiği söylenebilir. Bu yazıya bir sonraki sayıda yayınlanan "M.T Bey'e Cevap" isimli itiraznamede cevap verilmiş, Türklük vurgusunun neden yapılması gerektiğinden, Rum, Bulgar ve Arnavutların kendi milliyetlerini savunmalarının taassup olarak nitelenmemesine rağmen Türklerin Türklük vurgusunda bulunmasının taassup olarak nitelenmesinin " *Türklerde Türklük hissini mevcut olmamasından*"⁶ kaynaklandığı ifade edilmiştir. Aynı yazıda fikriyatın oluşması için Yeni Hayat kitaplarının yayımlandığı⁷, o güne kadar " *Millî Jimnastik*" ve " *Vatan Yalnız Vatan*" isimli Yeni Hayat kitaplarının neşredildiği, bilhassa ikinci kitabın bütün gençlere tavsiye edilmesi gerektiği söylenmiştir. Yeni Felsefe Mecmuası'nda M.T imzalı yazının yazılmasına vesile olan *Millî Jimnastik* isimli Yeni Hayat kitabı, bilhassa Edebiyat-ı Cedide'nin ortaya çıkardığı tipleri hedefe koymuş, bu dönemde bilhassa Halit Ziya'nın yazdığı *Aşk- Memnu*, *Mai ve Siyah* gibi eserler levanten züppeliğe sebep olmakla itham edilmiştir. Bir diğer Yeni Hayat kitabı *Vatan Yalnız Vatan* ise beynelmileliyet fikrini ve masonluğu hedef tahtasına koymuştur. Bu meselelerin tartışıldığı günlerde Ömer Seyfettin, Genç Kalemler Dergisi'nde *Bomba* isimli hikâyesini yayınlamış, birkaç ay sonra yine Genç Kalemler'de *Primo Türk Çocuğu* ve onun ardından da *Ant* isimli hikâyeleri yayınlamıştır. Bu üç hikâyenin de bu

⁵ M.T. Yeni Hayat Cereyanı, Ahmet Hamdi, M. Zekeriya Sertel, Rumeli Matbaası, Yeni Felsefe Mecmuası, 21 Ağustos 1911, II. s.5

⁶ Yeni Felsefe Mecmuası S. III. s.3

⁷ Nazım Hikmet Polat, Ömer Seyfettin'in bütün nesirlerini derlediği kitapta Genç Kalemler Tahrir Heyeti adına yazılanlar başlığı altında gerek Millî Jimnastik gerekse Vatan Yalnız Vatan'ın Ömer Seyfettin tarafından kaleme alındığı beyan etmiştir. Yeni Felsefe Mecmuası'nın 3.sayısında M.T Bey'e Cevap başlıklı tahrir heyeti adına yazılmış yazının da bu minval üzere Ömer Seyfettin'e ait olduğunu değerlendirmek gerekir. Polat, a.g.e. s. 28

dönemki tartışmalar ekseninde kaleme alındığı söylenebilir. *Piç* isimli hikâyede *Milli Jimnastik* yazısında züppe olarak işaret ettiği mukallit tipin örneği okura sunulur.

Türkçülük siyaseti ekseninde yeni bir siyasi atmosfer, beraberinde yeni bir ulus kimliği inşa etmeyi de zorunlu kılacaktır. Bu ulusun inşa edilme çabalarının Meşrutiyet'ten başlayarak Cumhuriyet'e intikal eden bir süreç olduğu malumdur. "Yeni Hayat" ekseninde yeni hayatın bir şubesi olarak "yeni felsefe" denildiğinde meseleye biraz da halk bilimi, halka doğru ve bunun beraberinde doğa durumu üzerinden bakmak gerekecektir. Romantik Türkçülük olarak nitelendirilebilecek bu cereyan, Herder'in Alman milliyetçiliği için yaptıklarına benzer bir kaygıyla Batı'ya meydan okumaya çalışma amacı taşımaktadır. Elbette bunun sorunlu yanlarının da Ömer Seyfettin hikâyelerine yansımaları söz konusu olacaktır. Avrupa'da halk biliminin ortaya çıkması sürecinde her ulusun kendi "soylu vahşi" olarak tanımlanan tabiri caizse ümmî köklerini aramaya doğru yolculuğunun bir benzerini gerçekleştirmek isteyen Tam Bir Görüş hikâyesindeki Efruz Bey karakteri (Ziya Gökalp olma ihtimali yüksektir.) Ömer Seyfettin'in ironisinden nasibini alır. Hikâyede bir sosyolog olarak karşımıza çıkan Efruz Bey köylülerin tabiiliği ve ahlaki faziletlerine övgüler düzer, şehrin insanının ise gayri tabi olduğunu, bozulmaya uğradığını söyler ve arkadaşlarıyla birlikte Kağıthane tarafında bir köye bunu gözlemlemek için gider fakat gördükleri hiç de beklediği gibi değildir. Efruz Bey arkadaşlarının yanında komik duruma düşer. (Tam Bir Görüş: 1052) Bütün bunların yanında Yeni Hayat'ın yeni felsefesini ahlak felsefesi bağlamında aldığımızda da Ömer Seyfettin hikâyeler bütününde bahsettiğimiz hikâyeler öncelikli olmak üzere pek çok hikâyesinin yeni etik değerleri inşa etmek esasına mebnî olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Sonuç

Yeni hayat Ziya Gökalp tarafından kavramsallaştırıldıktan sonra Cumhuriyet'e intikal eden değişim normlarının zeminini oluşturmuştur. Zafer Toprak'ın Yeni Hayat'ın toplumsal etkilerini Dante Alighieri'nin Yeni Hayat'ıyla kıyaslamasına benzer şekilde Ömer Seyfettin'in hikâyeleri de Boccaccio ile kıyaslanabilir. Boccaccio, Veba günlerinde İtalya'daki sefahati kaleme alırken pek çok yerleşik kurumu hikâyelerinde mizah ile eleştirmiştir. Ömer Seyfettin de tıpkı Boccaccio gibi Yeni Hayat'ın yeni değerlerini inşa etme sürecinde toplumdaki pek çok yerleşik değeri hedef tahtasına koymuştur. Fakat Ömer Seyfettin sadece yıkmak, eleştirmek, sarsmak kastında değildir bir teklif de sunmak amacındadır ki Pembe İncili Kaftan, Forsa, Diyet, Primo Türk Çocuğu gibi daha pek çok hikâyesinde ortaya koyduğu ideal tipler bunun örneğidir.

Yeni Hayatın toptan bir kıymetler değişimi olduğu göz önüne alındığında, Ömer Seyfettin hikâyeleri bu değişimin en iyi göstergesi olarak karşımızda durmaktadır. Ziya Gökalp'in Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler isimli makalesinde Yeni Hayat'ın şubelerini ortaya koyarken dile getirdiği iktisattan felsefeye kadar her noktanın numuneleri, Ömer Seyfettin hikâyelerinden gözlemlenebilmektedir. Öyle denebilir ki Ömer Seyfettin bütünüyle, Yeni Hayat hikâyecisidir, yazdığı hikâyelerin neredeyse tamamı bu fikriyatın temsili için kaleme alınmıştır. Ziya Gökalp'in sürecin teorisyeni olduğu, Ömer Seyfettin'in ise bu teorik düzeydeki malumatı tahkiye ile halkın anlayacağı bir forma soktuğu söylenebilir. Gökalp'in teorik yaklaşımları siyasi mecrada makes bulsa da bu hikâyeler, mektep çocuklarından başlayarak halkın bütün fertlerine yeni hayatın ideallerini canlı bir şekilde yazıldığı günden bugüne taşımaya devam etmektedir. Ne var ki Ömer Seyfettin, her şeyden evvel bir hikâyeci olması, bir edebiyat adamı olması sebebiyle Yeni Hayat'ı Gökalp kadar teorize edebilmiş veya sonuçlarıyla idrak edebilmiş değildir. Gökalp'in Yeni Hayat isimli şiirler toplamı çıktığında buna karşı yazdığı yazıda

ortaya koyduklarına bakarak bunlar söylenebilir.⁸ Ömer Seyfettin, Gökalp'in " Bir ülke ki camiinde Türkçe ezan okunur, köylü anlar manasını namazdaki duanın" mısralarını yorumlarken buna hücum edenleri riyakar mürteci olarak tanımlar ve "Evet şüphesiz Türkçe ezan okunamaz. Her milletin sembol halindeki duaları milli lisanla değildir. Meselâ birçok Hıristiyan milletler birçok dualarını manasını bilmedikleri Latince lisanıyla okurlar. Türk'ün vatanında ezanın sembol mahiyetindeki kelimeleri Arapça kalacak, fakat din millileşecek, Türk'ün idrâkine, vicdanına hülûl ederek Türkçeleşecektir." diyerek bu mısralardaki maksadı tevil etmeye çalışır. Ne var ki Yeni Hayat idealinin Cumhuriyet sonrasına intikal eden tekâmülünde Ömer Seyfettin'in bu tevilinin aksine ezan da Türkçe olarak okunacaktır. Netice olarak Ömer Seyfettin'in memleketin içine düştüğü buhranda bütün samimi gayretiyle yeni bir hayat telakkisinin yerleşmesi için mücadele ettiği, dinî-millî değerleri daha çok millî devlet ideali ekseninde korumaya ve zinde tutmaya çalıştığı, bütün bunların yanında Yeni Hayat'ın değişen değerleri ve yeni kıymetlerinin, yeni hayatın tekâmül sürecinde onun idealize ettikleriyle farklılık arz ettiği söylenebilir.

Kaynakça

- Çonoğlu, S. (Ed)(2018) Ziya Gökalp Yeni Mecmua Yazıları. İstanbul: Ötüken.
- Feroz, A. (1999) İttihatçılıktan Kemalizme, İstanbul: Kaynak.
- Kılınç, E. (Ed) (2016) Yusuf Akçura, Siyaset ve İktisat. İstanbul: Ötüken.
- Tanlı, B. (2017)Cereyanlar, İstanbul: İletişim.
- Parlatır, İ. Çetin, N.(2014) (Ed) Genç Kalemler Mecmuası Tıpkı Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Polat N. H (Ed) (2016) Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Polat N. H (Ed) (2015) Ömer Seyfettin Bütün Öyküleri. İstanbul: Yapı Kredi.
- Sayar A. G. (2000)Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması, İstanbul: Ötüken.
- Sertel M. Zekeriya, Ahmet Hamdi. Yeni Felsefe Mecmuası, (11 Ağustos 1911) Yeni Hayat Cereyanı. İstanbul: Rumeli Matbaası.
- Sertel M. Zekeriya, Ahmet Hamdi. Yeni Felsefe Mecmuası. (15 Eylül 1911) M.T Bey'e Cevap. İstanbul: Rumeli Matbaası.
- Toprak, Z. Türkiye'de Yeni Hayat İnkılap ve Travma 1908-1928, İstanbul: Doğan Kitap.

⁸ Polat, s. 538